

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

V 2014 9

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

PREVOD I PREPEV PROROŠTVA PROROČICE – NIVOI ODSTUPANJA OD IZVORNIKA

Apstrakt: Kvalitativna svojstva prevoda i/ili prepeva ponekad umnogome zavise od pesničke tradicije ciljnog jezika. U procesu posredovanja poetskog korpusa s polaznog na ciljni jezik tekst stiže formu, a često i funkciju koja nema mnogo dodirnih tačaka sa ishodišnom. Imajući u vidu to da jezička bliskost odnosno jezička udaljenost utiče na kvalitet i kvantitet teksta na ciljnom jeziku, može se govoriti o velikim izazovima po pitanju posredovanja ishodišne ideje i forme Proroštva proročice kod nas.

Ključne reči: skandinavistika, prevod, prepev.

1. Uvodne napomene

Osnovni izvori naših saznanja u vezi sa starozapadnonordijskom mitologijom i pesništvom su *Starija Eda (Poetska Eda)* i *Snorijeva Eda (Mlađa Eda)*.¹ Poezija *Starije Ede* prevedena je i prepevana na mnoge jezike, a na nordijske i po nekoliko puta. Poesma *Proroštvo proročice* ne samo da je jedna od najpoznatijih

pesama iz *Starije Ede* već nesumnjivo naj-složenija i najteža.² Ona je, takođe, jedan od najvažnijih primarnih izvora proučavanja starozapadnonordijske mitologije. Stručnjaci su skoro saglasni u vezi s tim da su mitološke pesme, naročito one iz *Starije Ede*, nastale u periodu od 9. do 14. veka, te da se mnogi elementi u tim pesmama mogu dovesti u vezu s uticajem hrišćanstva. Tome u prilog govori i teza o vremenu zapisivanja ovih mitoloških i religijskih predanja, jer svi pisani izvori potiču iz hrišćanskog perioda. Snori Sturluson je sastavio svoju *Edu* dvadesetih godina 13. veka, dok je glavni rukopis s pesmama iz *Starije Ede* najverovatnije delo nekog od islandskih prepisivača iz druge polovine 13. veka.

Poesma *Proroštvo proročice* zapravo nije proroštvo, osim nekoliko završnih strofa. Ovo je kosmogonijska pesma. Naslov se odnosi na *onu koja pripoveda*, to

¹ Snori Sturluson (Snorri Sturluson), islandski državnik, istoričar i pesnik, u svojevrsnom udžbeniku, bogato ilustrovanom citatima iz mitološke i junačke poezije i upotpunjenom pregledom metrike, naveo je sve ono što su skaldi tog vremena morali znati o pesničkoj veštini. Ovo Snorijevo delo je sačuvano u nekoliko rukopisa, od kojih se samo u najstarijem (*Codex Upsaliensis* iz oko 1300. godine) spominje Snorijevo ime. Rukopis je dospelo kod islandskog biskupa i kolekcionara Brinjulfura Sveinsona (Brynjólfur Sveinsson), a 1643. Sveinson dolazi i do rukopisa poznatog pod imenom *Codex Regius*, s mitološkim i junačkim pesmama koje su bile istog sadržaja kao i one kod Snorija. Ovaj rukopis je Brinjulfur Sveinson klasifikovao kao *Stariju Edu*, pripisavši je Semundu Mudrom (Saemundr fráði). Međutim, budući da je nešto kasnije ustanovljeno da Semund nije imao veze s ovom *Edom*, u upotrebi se zadržao samo naziv *Starija Eda* ili *Poetska Eda*, naspram *Snorijeve Ede*, koju često nazivaju *Mlađom Edom*.

² Postoji nekoliko drugih rukopisa koji sadrže razne mitološke i junačke pesme iz različitih epoha. Obično se te pesme objavljuju zajedno, a prvo izdanje pesama *Proroštvo proročice (Voluspá)* i *Govor visokog (Hávamál)* izašlo je već u drugoj polovini 17. veka.

jest na *proročicu* koja u delovima pesme govori direktno, a o sebi govori delimično u trećem licu, a delimično u prvom. Redosled i broj stihova razlikuje se u brojnim verzijama prevoda i prepeva, zbog toga što su prepisivači, prevodioci i uređivači po sopstvenoj volji reorganizovali ovaj materijal. Budući da redosled stihova deluje najlogičnije, to jest najkonsekventnije u odnosu na redosled u nekim ostalim izvorima u kojima je evidentan veliki broj izmena, obično se kao izvor koristi verzija *Proroštva* koju sadrži *Codex Regius*.

Okvirno, može se zaključiti da se *Proroštvo* sastoji od šezdesetak strofa. Verzija pesme u zbirci Hauka Erlendsona (Haukr Erlendsson) *Hauksbók Codex* iz oko 1334. godine, a u izdanju Sofusa Buggea, ima pedeset devet strofa, dok ih *Codex Regius* sadrži šezdeset dve.³ Međutim, broj strofa varira i u pojedinim savremenijim skandinavskim verzijama originalnog teksta, te ih je u Melerovom (Møller 1870) prepevu na danski jezik šezdeset sedam, a u norveškom Mortenson-Egnundovom (Mortensson-Egnund 1928) i švedskom Brateovom (Brate 1913) šezdeset šest. Možemo samo da nagađamo u kojoj meri je pesma bila izmenjena tokom dve stotine godina od nastanka do trenutka zapisivanja. Imajući u vidu ponekad toliko očigledne izmene, kao što je, na primer, popis imena u pesmi, suvišno je pitati se da li su prepisivači i uređivači prezali od unošenja izmena i u broju i rasporedu strofa.

Detaljan opis izuzetno složene norenske metrike ovde bi zauzeo dosta mesta, te ću navesti samo neke od sistema koji su relevantni za pesmu o kojoj ovde govorim. Pesma je ispevana u sistemu *fornirdislag* (*fornyrðislag*), ali ni izbliza dosledno. Štaviše, ovaj sistem nije sproveden

dosledno ni u jednoj pesmi iz *Starije Ede*, ali se dobro očuvao u skaldičkoj poeziji. Sistem *fornirdislag*, inače tipično epski, jedan je od tri osnovna sistema rimovanja i podele pesme, iako ih ima mnogo više.⁴ *Fornirdislag* se realizuje u strofama od po osam stihova podeljenim u dve sintaksički i semantički jasno odvojene polustrofe. Dva i dva stiha se vezuju rimom. Stih treba da ima jedan ili dva naglašena sloga (*studlar*) koji se rimuju s jednim od najviše dva naglašena sloga u drugom stihu (*hufudstafr*, veliko slovo, prvi glas naglašenog sloga). Svi vokali se međusobno rimuju.

Još jedna od karakteristika starozapadnonordijske poezije je *aliteracija*, koja se javlja kao glasovna rima. U ovom slučaju naglašeni slogovi se, po utvrđenom sistemu, rimuju početnim glasom ili grupom glasova. Sistem je najjednostavniji u poeziji *Stare Ede*, u kojoj se javlja samo slovna rima početnih naglašenih slogova, a stihovi su uređeni u strofe. S druge strane, sistem je najsloženiji u skaldičkoj poeziji, najviše zbog metafora, a nešto manje zbog aliteracije.

U *Proroštvu* se, poput refrena, na nekoliko mesta ponavljaju stihovi koji imaju manje-više istu formu. Zbog toga se može pretpostaviti da je ova pesma izvođena kao individualna recitacija, što se podudara i sa usmenim načinom iznošenja starih nordijskih zakona. Sadržaj *Proroštva* specifičan je po tome što ne opisuje samo jednu epizodu iz života, na primer, ljudi i bogova, niti je didaktičkog karaktera poput sadržaja *Govora visokog*. Cilj ove pesme nije da uputi u sled zbivanja, jer su ganjeni najraniji slušaoci ionako odlično po-

³ Sofus Bugge (Sophus Bugge), norveški naučnik i začetnik proučavanja starozapadnonordijske religije i mitologije, u drugoj polovini 19. veka objavio je prvo savremenije izdanje *Starije Ede*.

⁴ Ovde ću spomenuti još i sisteme *málaháttir* i *ljó daháttir*. *Málaháttir*, osmostihovni sistem, epski, ali s većim brojem nenaglašenih slogova u stihu, pet ili više; *ljó daháttir*, šestostihovni sistem, tipičan dijaloški, dramski i gnomički oblik (v. Rajić 1978: 130). Konsultovati dodatno i Halbergovu studiju u vezi sa staroislandskim pesništvo (Hallberg 1962).

znavali. Štaviše, slušaocima najverovatnije nije smetala ni isprekidanost kazivanja – nešto što zbunjuje većinu današnjih čitalaca. U suštini, *Proroštvo* je serija velikih slika, a čitalac, tek kad se uz pomoć brojnih napomena upozna s imenima i događajima, počinje da razume na koje načine je ova pesma mogla da utiče na one koji ne samo da su dobro razumeli radnju, već su u nju i verovali.

Kad je reč o prenošenju teksta *Proroštva*, do prevoda se u ovom, ali i u mnogim drugim slučajevima procesa prenošenja došlo nauštrb forme, dok su *prepevi* nastajali većinom nauštrb sadržaja, ali i u odnosu na strukturu ciljnog jezika. Namena prevoda ovog poetskog teksta obično je, dakle, prenošenje segmenata sadržaja izvornika. Prepevom se takođe prenosi deo segmenata sadržaja izvornika, ali u tome se ne ogleda primarni cilj prenošenja. Iako se suština prepeva sastoji u prenošenju, oponašanju ili stvaranju nove forme, ponekad je zbog strukturnih razlika između jezičkih parova to nemoguće ili je moguće u veoma maloj meri. Jedna od osobina kojom se odlikuje dobar deo savremenijih prevoda, dakle onih od sredine 20. veka naovamo, jeste to što su nastali po uzoru na druge prevode, bilo nordijske ili, na primer, engleske, nemačke, ruske, francuske itd. U napomenama koje prilože uz tekst, uređivači i prevodioci obično navode da im je kao uzor i pomoć pri prevođenju poslužilo i po nekoliko drugih prevoda, čak i na više stranih jezika. S vremena na vreme pojavi se poneka nova teorija u vezi sa strukturom ili sadržajem *Proroštva*, ali tumačenja i objašnjenja koja prate prevod se najčešće samo preštamavaju. Koliko su česti prevodi, toliko su česti i prepevi *Proroštva*. Analiza materijala je pokazala da prevod, a naročito prepev, ponekad umnogome zavisi od pesničke tradicije ciljnog jezika. Prevodioci veoma često formu ove pesme prilagođavaju jeziku na koji prevode, najčešće

svom maternjem jeziku, oblikujući tekst koji na kraju nema dodirnih tačaka s onim što je izvorno bila forma edičke poezije. Štaviše, prevodioci veoma često koriste ciljni jezik u njegovoj arhaičnoj formi, a opravdanost toga mogla bi se dovesti u sumnju ako se postave dva pitanja: da li arhaičnost ciljnog jezika može da zadovolji formu jezika na kojem je, izvorno, nastao original, kao i to da li je nešto što nama danas zvuči arhaično, bilo arhaično i savremenicima ishodišnog materijala?

2. Prevodi i prepevi *Proroštva proročice*

Skandinavske verzije *Proroštva* u najvećoj meri prate izvornik i poprilično dosledno prenose ono što bi se moglo nazvati ishodišnom formom. Ove verzije, nadalje, teže ka tome da poštuju izvorni osmostihovni sistem *fornirdislag* s dve polustrofe i ne prepuštaju izmenama nešto što bi moglo izgledati samo kao detalj, a zapravo je jedan od ključnih elemenata datog sistema. Uopšte, ovo je veoma dobar primer slučajeva u kojima jezička bliskost utiče na kvalitet i kvantitet prenošenja teksta. Pored verzija *Proroštva* na skandinavskim jezicima, postoje verzije *Proroštva* i na drugim jezicima. Kao i pri analizi korpusa na skandinavskim jezicima, najvažnije je uočiti razliku između teksta koji je *prevod* i onog koji je *prepev*. Kvalitet obe vrste tekstova zavisi od brojnih faktora od kojih treba napomenuti moguće uzore pri prevođenju, originale, *međuoriginale*, tumačenja, napomene itd. Međutim, podaci u vezi s mogućim uzorima su često veoma nejasni ili ih i nema, te nije uvek jasno u odnosu na koju verziju originala su nastali.

Codex Regius	Hliods bið ec allar kindir meiri oc mini mavgo heimdallar vilðo at ec ualfa/þr uel fyr telia forn spioll fira þa/ er fremst um man.	Ec man iotna ár um borna þa er fordom mic fokka hofdo nio man æc heima nio iviþi miot uið moran fyr mold nedan.
ruski prepev (Korsun)	Внимайте мне все священные роды, великие с малыми Хеймдалля дети! Один, ты хочешь, чтоб я рассказала о прошлом всех сущих, о древнем, что помню.	Великанов я помню, рожденных до века, породили меня они в давние годы; помню девять миров и девять корней и древо предела, еще не проросшее.
engleski prepev (Thorpe)	For silence I pray all sacred children, great and small, sons of Heimdall they will that I Valfather 's deeds recount, men 's ancient saws, those that I best remember.	The Jötuns I remember early born, those who me of old have reared. I nine worlds remember, nine trees, the great central tree, beneath the earth.
francuski prepev (Kodratoff)	Silence je demande de tous, les grands et les humbles, Silence, parents de Heimdall: Selon ta volonté, Valföðr, je raconterai Les chants des hommes, les plus anciens dont je me souviens.	Je me rappelle des géants de ces temps primordiaux, Eux qui m'ont donné naissance autrefois: Neuf mondes je peux compter, neuf énormes étendues, Et le glorieux arbre du monde, encore profondément sous terre

U tabeli sam kao primere navela deo Korsunovog (Korsun 1975) ruskog prepeva, deo Torpovog (Thorpe 1866) koji je jedan od nekoliko engleskih, a autor jednog od francuskih je Kodratof (Kodratoff 1998). Osim engleskog prepeva, koji je nastao po ugledu na nekoliko drugih, ruski i francuski se, za potrebe ove analize, mogu posmatrati kao manje-više direktni. Korsun napominje da je njegov prepev nastao po uzoru na tekst na staroislandskom, dok autori druga dva navode da im je izvor bio *Codex Regius*. Ako se posmatra raspored strofa, broj stihova i uočavanje pravila u vezi s dve polustrofe, ruski prepev se dobrim delom pridržava onog što bi trebalo da je bio njegov izvor, to jest staroislandski original. Ako se posmatraju pomenuti parametri, za ruskim ne zaostaje ni engleski ni francuski prepev. S druge strane, nijedan od ovih prepeva ne uspeva da prati

pravila u vezi s aliteracijom, ali čini se da je namera bila radije prenošenje poruke nego *oponašanje* izvora do najsitnijih detalja – pitanje je koliko je to i moguće.

3. Verzije *Proroštva* objavljene kod nas

Postoje dve verzije *Proroštva* proročice kod nas – prevod, to jest prepev s aliteracijom koja ima prevashodno estetsku funkciju (Rajić 1978) i prepev koji prati formu i segmente međuprevoda s kojeg je nastao, ali u velikoj meri odstupa od ideje i forme sadržane u originalu (Bojović 1990). Prevod s aliteracijom je urađen direktno sa staroislandskog, uz konsultovanje drugih prevoda, a prepev posredno s jednog od francuskih prevoda/prepeva, uz konsultovanje ruskog prepeva.

Codex Regius	Hliods bið ec allar kindir meiri oc miNi mavgo heimdallar vilðo at ec ualfa/þr uel fyr telia forn spioll fira þa/ er fremst um man.	Ec man iotna ár um borna þa er forðom mic fodda hófdo nio man æc heima nío iviþi miot uið moraN fyr mold nedan
prevod (Rajić)	Sve za pažnju molim svete rodove silne i sitne, sinove Heimdalove; išteš li, Oče palih, da ispričam priče stare praoca, prve što se sećam.	Jotunova se prvo sećam u prastarju rođenih, onih što me pradavno podigli behu; devet se sećam svetova i devet prostora, sveta drvo čuveno pod zemljom stajaše.
prepev (Bojović)	Slušajte me, molim, bića bogom dana, Veliki i mali potomci Hejmdala, Ti, Odine, hoćeš, gospodare, Da sudbine razotkrivam stare O bozima, ljudima, dusima, Najstarijim što pamtim čudima.	Ja se sjećam onih velikana Nastanulih u osvitaj dana. Ja potičem s njihovih uzglavlja. Znam svjetova devet i zemalja. Drvo svjeta meni je znaveno, Njim je srce zemlje prekriveno.

Jasno je već na prvi pogled da je direktni prevod u odnosu na veći broj elemenata bliži originalu, to jest verziji koju donosi *Codex*, i to pre svega ako se posmatra osmotihovna struktura s dve polustrofe i odsustvo rime u njenom klasičnom smislu. Rima je ovde samo uslovna, što je bolje rešenje od, verovatno uzaludnog, traganja za podudaranjem akcenata. Navedeni prepev pak sadrži brojne izmene i njegova forma nije ni nalik onoj koju ima tekst koji daje *Codex*. Međutim, prepev nije ni nastao u odnosu na taj izvor, već na francuski i ruski. Ovde su elementi originala prisutni u sadržaju, ali je on u tolikoj meri dekonstruisan, da su ti elementi najčešće izmenjeni i preraspoređeni. Prevod, dakle, formalno prati aliteraciju rimujući prve slogove, nauštrb akcentuacije. Početni prvi glas se lakše prepoznaje kao rima i po položaju je bliži germanskoj metrici od slučaja gde bi se kao relevantan za prenošenje uzeo akcentovani slog koji počinje istim glasom (ako bi ga uopšte i bilo). To je osnovni problem odluke u prenosu stare germanske metrike. Istovremeno, uzimanje reči koje se uklapaju u aliteraciju može da proizvede čak znatno odstupanje od sadržine izvornog

teksta. Da se to ne bi dogodilo, u prevodu je umanjen broj aliterisanih slogova. Drugim rečima, Rajić je napravio sredokraču između prevoda i prepeva kako bi zadržao sadržaj, ali ipak pružio metrički utisak. Bojović, međutim, zalazi u kategoriju prerade zbog velikog rastojanja u formi i sadržaju.

Prevod *Proroštva proročice* (Rajić 1978) sa staroislandskog objavljen je u *Filološkom pregledu*, uz stručni uvod u vezi sa osnovnim pojmovima i istraživanjima u okviru staronordijske odnosno starozapadnonordijske poezije, s posebnim osvrtom na starozapadnonordijsku junačku poeziju. Uvod je upotpunjen detaljnim objašnjenjima i napomenama o opšteistorijskim, kulturološkim i lingvističkim aspektima istraživanja u ovoj oblasti. Pregled sadržaja po strofama čitaocima olakšava praćenje pesme. Prepev *Proroštva* (Bojović 1990) s francuskog, a uz konsultovanje ruskog izvora, jedan je od prepeva objavljenih u knjizi *EDA: stare islandsko-skandinavske mitološke narodne pjesme*. Autoru prepeva je, kao uvodna napomena, poslужio predgovor F. Vagnera (Wagner 1936) u vezi s *Edom* i edičkom poezijom, ali autor

dodaje i sopstveni esej o tendencijama u nordijskoj mitologiji, antičkim i hrišćanskim koncepcijama koje su vremenom stigle u zemlje Severa. Prostor je autoru prepeva dopustio opis kosmogonijskog sistema *Ede* i prepričavanje *Proroštva* namesto pregleda sadržaja po strofama.

Neposredni prevod sa staroislandskog Rajić je, kako navodi u napomeni, uradio na osnovu kritičkog izdanja Jona Helgasona (*Eddadigte I. Voluspa – Hávamál*, Udgivet af Jón Helgason, 2. udgave, 3. uændrede oplag, 1964), uz poređenje s drugim izdanjima i konsultovanje postojeće pomoćne stručne literature. Podatke u vezi s Bojovićevim prepevom prate, međutim, izvesne nepreciznosti. Bojović napominje da je njegova verzija *Proroštva* nastala s francuskog prevoda i prepjeva F. Vagnera, a uz konsultovanje ruskog prevoda i prepjeva A. Korsuna, ali ni izbliza nije jasno da li su tekstualni uzori i priložene napomene poreklom iz francuskog ili ruskog korpusa.⁵

Ako detaljnije pogledamo Korsunov ruski prepev, inače onaj kojim se poslužio i Bojović, jasno je da je u pitanju tekst kojim su formalno preneti struktura i sadržaj *Proroštva*. Tekst na ruskom jeste prilagođen, ali njegove sintaksičke i semantičke celine ne odstupaju od onih u verziji teksta koji donosi *Codex*, a koji je autoru ruskog prepeva poslužio kao staroislandski izvor. S druge strane, francuska verzija prepeva, istina ovde verzija prepeva nepoznatog autora, može poslužiti kao dobar primer razbijanja originalne strukture i reorganizovanja odnosno komprimovanja sadržaja.

⁵ Francuski prepevi kojima raspolazem i koje navodim u tabelama nisu oni koje je Bojović koristio za svoj prepev *Proroštva*. Iako mi je Vagnerova francuska verzija *Proroštva* bila nedostupna, smatrala sam da je od izuzetnog značaja da navedem primere, u najmanju ruku, bilo koje druge dve različite verzije pesme na francuskom jeziku zbog što boljeg predočavanja mehanizama i načina na koje se francuskim verzijama prenose segmenti sadržaja odnosno forme izvornika, a u prepeve uvodi rima. Na taj način se lakše razume to da postoje različite vrste tumačenja i prevoda odnosno prepeva na istom jeziku.

Budući da Bojović u prepev unosi strofe od tri, četiri, pet, šest i sedam stihova, ali ne i osmostihovne strofe, može se pretpostaviti da mu kao francuski izvor najverovatnije nije poslužio prevod/prepev koji, poput ruskog, prati formalnu strukturu originala. Štaviše, čini se da se Bojović pri prepevavanju oslanjao nešto više na francuski nego na ruski izvor – i to na francuski prepev, što najverovatnije i jeste razlog rimovanom tekstu na našem jeziku.

Dodatnim ispitivanjem došla sam i do podatka da je Vagneru za francuski prepev poslužio tekst Karla Hildebranda iz 1876. godine, u jednom od kasnijih i to prerađenih izdanja (Karl Hildebrand, *Die Lieder der älteren Edda. Zweite umgearbeitete Auflage von Hugo Gering*, Paderborn, 1904), te da su mu Boerovi kritički i istorijski komentari (R. C. Boer, *Die Edda*, Haarlem, 1922) sugerisali pojedina rešenja i prepravke. Drugim rečima, ispostavlja se da je i sama Vagnerova verzija na francuskom posredni prevod/prepev donekle već prerađenog nemačkog izvornika, što umnogome potvrđuje tezu u vezi s tim da je prepev na našem jeziku nastao po uzoru na više strukturno i formalno izmenjenih odnosno prilagođenih verzija *Proroštva*.

Ako se uzmu u obzir svi navedeni podaci, Bojovićeva napomena u vezi s tim da je *sledio originalni tekst red po red* i u najvećoj meri poštovao *redosled reči i forme strofa*, trudeći se da *do pojedinosti sačuva njihovu fizionomiju* (v. Bojović 1990: 6) prihvatljiva je samo ako se u obzir uzme to da je njegov prepev nastao u odnosu na francuski prepev koji je pak urađen po uzoru na prerađen ili prilagođen nemački tekst.

Isprva je neobično to što naslov knjige glasi *EDA: stare islandsko-skandinavске mitološke narodne pjesme*. Međutim, ako se zanemare terminološke nepreciznosti, na primer, u vezi s pojmovima *islandski* prema *skandinavski* i *mitološke pjesme* u odnosu na *narodne pjesme*, čini se da je ovakav naslov najverovatnije pokušaj autora da čitaocima sugerise sopstveno poima-

nje starozapadnonordijske poezije: ono prema kojem je takva poezija tematski, strukturno i sadržinski veoma bliska našoj epskoj tradiciji. Izgleda da zbog takvog tumačenja Bojovićevim prepevom dominira matrica naše epske poezije. Stihovi imaju po deset, dvanaest, pa i šesnaest slogova, vrlo verovatno pod uticajem našeg epskog deseterca, epskog dvanaesterca i tome slično. Štaviše, ako se uzme u obzir to da je za ovaj prepev kao izvor poslužio francuski prepev, ne začuđuje to što tekst na našem jeziku sadrži, između ostalih, i klasičan stih francuske pesničke i prevodilačke tradicije – aleksandrinac. Rima je na skoro svim mestima parna, ponegde uzastopna, dok odabir upravo takve rime ne deluje nimalo motivisano.

4. Nedoslednosti u prenošenju teksta i njihov uticaj na strukturu i sadržaj

U uvodnoj napomeni Vagner, konsekvantno i Bojović, navodi tek nekoliko kraćih pravila u vezi s transkripcijom. Prvo, da je transkripcija ličnih imena u prevodu odnosno prepevu *prilagođena opštoj tendenciji da se izostavlja krajnji suglasnik n, r, l u nominativu jednine, naročito kad su ta slova produkt asimilacije (Odin(n), Egil(l), Thor(r)), i drugo, da je slovo r zadržano u imenima koja se završavaju na -ir, kao i onde gde to slovo ne predstavlja nastavak za deklinaciju* (Bojović 1990: 6). Detaljnije posmatranje prepeva na našem jeziku je pokazalo da oslanjanje na samo dve napomene nije ni izbliza dovoljno, te da je neophodno primeniti razne vrste prilagođavanja pri transkripciji staroskandinavskih imena. Drugim rečima, iako se pridržava pomenuta dva pravila, Bojović dosta proizvoljno, ako ne i intuitivno, primenjuje druge metode transkripcije, očigledno bez konsultovanja pouzdanih izvora. Navešću nekoliko tipskih primera.

a) Pogrešno slovo

Codex Regius	prevod (Rajić)	prepev (Bojović)
4. Bvrs synir	4. sinovi Burovi	4. Borovi sinci
10. motsognir	10. Motsognir	10. Modsoognir

b) Pogrešno transkribovana kombinacija vokala -ei:

Codex Regius	prevod (Rajić)	prepev (Bojović)
8. or iotvn heimom	8. iz Jotunheima	8. iz Juthajma
31. geir sca/gul	30. Geirskogul	31. Gairskogula ⁶

c) Nedoslednost u transkripciji

Codex Regius	prevod (Rajić)	prepev (Bojović)
13. i 15. eikinscialdi	13. i 16. Eikinskjalldi	13. Eikinskvaldi 16. Ejkinskjaldi

Međutim, kritiku navedenih odstupanja trebalo bi, svakako, dati s nešto rezerve, jer nije sasvim sigurno kako je glasio oblik navedenih reči u francuskom ili pak nemačkom prepevu koji je poslužio kao uzor. Moguće je da je Bojović samo preneo oblike koje sadrži francuska odnosno nemačka verzija.

U segmentu analize koji se odnosi na dodate elemente u prepevu odnosno na elemente koji nemaju korespondenata u originalu posmatrala sam sintagme koje autor prepeva koristi da upotpuni ili uravnoteži broj slogova u stihovima. To, u isto vreme, znači da ove sintagme imaju funkciju. S druge strane, one možda semantički i stilski korespondiraju s nemačkim/francuskim uzorom, ali su daleko od onoga što nalazimo u originalnim strofama u sistemu *fornirdislag*.

⁶ Pored toga što na nekim mestima u prepevu sažima imena u transkripciji, Bojović često dodaje -a za oblike ženskih imena, za čim nema potrebe.

Pored toga što Bojović uvodi pravilo da svaki novi red počinje velikim slovom, nešto čega nema u verziji koju sadrži *Codex*, jezgrovitost starozapadnonordijskih stihova u prepevu biva razbijena i opterećena klišeiranim konstrukcijama preuzetim, čini se, iz usmenog pesništva na Balkanu (na primer, *širno polje* (7), *zemlja crna* (14 i 16), *vito stablo* (20), *drvo tankovito*, *divno i stasito* (33), *ruse kose* (34), *jarko sunce* (40), *sudba strašna, kleta* (46)) ili konstrukcijama koje je sastavio sam autor inspirisan domaćim narodnim pesništvom (recimo, *bića bogom dana* (1), *sunce, pobratim mjeseca* (5), *osvit bjela dana* (8), *dvoru bjelom* (17), *pogledi čarni* (30), *prosvoda plavoga* (55) itd.).⁷ Zbog toga su pojedine strofe prepeva, u poređenju sa strofama direktnog prevoda, skoro neprepoznatljive, na primer:

Codex Regius	23. Heidi hána heto hvars til hvsa com uólo vel spá uitti hon ganda seið hon kvNi seiþ hon leikIN e var hon angan illrar brvðar.
prevod (Rajić)	22. Heidi prozvaše domu pristiglu, vračaru vidovitu, čini bacaše, čarobnjaštvo znaše, čaraše pomamno radost ona rađaše zloj ženi.
prepev (Bojović)	22. Za vješticu važi gdje se god pojavi Ta sibila kleta što nesloge tvori i nerede pravi. Gdje god strašna stigne tu mađije digne. To zlo čudovište svud naslade ište.

U ovom slučaju, autor prepeva *Proroštva*, delimično upućen u osnove staronordijske mitologije i religije, ali čini se nimalo u jezičkoistorijske i književnoistorijske aspekte, usvaja francuski prepev s nemačkog kao jedan od glavnih izvornika. U nameri da uveri domaću publiku u to kako je staronordijsko pesništvo, poput našeg, prošlo iste faze od usmene do pisane tradicije, autor prepeva briše vremenske i prostorne granice, nudeći tekst koji predstavlja bled pokušaj oponašanja stila i strukture našeg mitološkog odnosno junačkog pesništva. Ova namera se ogleda već u prevodiočevoj uvodnoj napomeni da *u težnji da se uvide prirodne i psihološke činjenice čiji su uzroci izmicali njihovoj inteligenciji, svi narodi su slijedili isti put i primjenjivali iste proseedee* (Bojović 1990: 7). Ovo je jedna od starijih teorija, tzv. antropološka ili evolucionarna teorija, oformljena u 19. veku. Očevidno je da Bojović nije pratio razvoj folkloristike.

Jasno je, dakle, zbog čega struktura prepeva *Proroštva* nema dodirnih tačaka sa sistemom *fornirdislag* i ishodišnim staroislandskim tekstom, ali nije sasvim jasno zbog čega autor prepeva insistira na modelu kojim se, toliko očigledno, samo oponaša naša usmena i književna tradicija.

5. Rasprava i zaključak

Analiza prepeva *Proroštva* proročice na srpski jezik izuzetno je kompleksna jer uključuje posmatranje i sinhronijskog i dijahronijskog u procesu prenošenja teksta. Pored toga, ne sme se zanemariti ni činjenica da se autor prepeva oslanjao na književnopravodilačke tradicije *savremenih* jezičkih zajednica koje jedva da imaju dodirnih tačaka sa starozapadnonordijskom, te da je, u želji da približi starozapadnonordijsko odnosno edičko i naše junačko pesništvo, zanemario većinu opšteistorijskih, kulturoloških, a posebno lingvističkih fakata.

Pri prevođenju *Proroštva* ili njegovom prepevanju, ako je ono uopšte moguće,

⁷ Broj u zagradi označava broj strofe u prepevu.

neophodno je detaljno proučiti pre svega opšti kulturološko-istorijski kontekst nordijskog društva u vreme nastajanja ove i ostalih pesama, to jest uobličavanja onoga što će kasnije postati jedan od integralnih delova *Ede*. Od izuzetnog značaja je razumevanje i objektivno posmatranje nordijske epske tradicije, a ne nekritičko prihvatanje i subjektivno tumačenje uopštene predstave u vezi s nordijskim usmenim pesništvom. Bez obzira na to da li se posmatra verzija *Proroštva* koju sadrži *Codex Regius* ili neki drugi validni izvor, kao što je, na primer, *Hauksbók* itd., neophodna je detaljna upućenost u odlike sistema *fornirdislag* – štaviše, bilo kojeg metra kojim se odlikuje neki izvorni poetski tekst – jer ga upravo te odlike čine jedinstvenim, poput nekih drugih sistema, drugačije, specifičnije metrike u nekim drugim jezičkim i književnoistorijskim tradicijama. Napokon, stil koji prevodilac usvoji pri prenošenju nekog teksta, čak i onaj stil koji je svojstven samo njemu kao prevodiocu, umnogome je uslovljen i stilom izvornika, bilo da je u pitanju originalno delo ili posredni prevod. Međutim, postavlja se pitanje koliko prostorno ili istorijsko nepodudaranje ključnih svojstava pojedinih književnih tradicija ostavlja traga na tekstu na ciljnom jeziku.

Literatura

1. Bojović, Vojislav (1990), *EDA: stare islandsko-skandinavske mitološke narodne pjesme*, Beograd: Stručna knjiga.
2. Brate, Erik (1913), „Eddan. De nordiska guda- och hjältesångerna. Valans spådom“, internet, dostupno na http://heimskringla.no/wiki/Valans_sp%C3%A5dom (pristupljeno 4. jula 2009).
3. „Codex regius“, internet, dostupno na <http://etext.old.no/Bugge/voluspa/voluspaz.html> (pristupljeno 30. jula 2009).
4. Hallberg, Peter (1962), *Den fornisländska poesin*, Stockholm: Svenska Bockförlaget/ Bonniers.
5. Kodratoff, Yves (1998), „La prédiction de la prophétesse. Völuspa. Un poème de l'Edda avec commentaires“, u: *Per-sée: Völuspá ou prédictions de la prophétesse*, internet, dostupno na <http://www.nordic-life.org/nmh/voluspafr.htm> (pristupljeno 13. oktobra 2013).
6. Korsun, A. (1975), „Старшая Эдда. Прорицание вёльвы“, internet, dostupno na http://www.ae-lib.org.ua/texts-c/_edda_saemundar__ru.htm#1-01 (pristupljeno 17. maja 2009).
7. Møller, H. G. (1870), „Den Ældre Edda“, internet, dostupno na <http://archive.org/stream/denldreddaoomlgoog#page/n110/mode/2up> (pristupljeno 2. jula 2009).
8. Mortensson-Egnund, Ivar (1928), „Völuspá, *Den Eldre Edda. Norrøne forn-sanger*“, internet, dostupno na <http://heimskringla.no/wiki/Volusp%C3%A5> (pristupljeno 3. jula 2009).
9. Rajić, Ljubiša (1978), *Mitologija i pesništvo. Proročanstvo proročice*, u: *Filološki pregled 1-4*, Beograd: Savez društava za strane jezike i književnosti.
10. Thorpe, Benjamin (1865), „Edda Sæmundar Hinns Froða. The Edda Of Sæmund The Learned. From The Old Norse Or Icelandic With A Mythological Index“, internet, dostupno na <http://www.germanicmythology.com/works/ThorpeEdda/thorpe0001.html> (pristupljeno 19. maja 2009).

**TRANSLATION AND ADAPTATION OF *THE
PREDICTION OF THE PROPHETESS* – LEVELS
OF ABERRATION FROM THE SOURCE TEXT**

Summary

Qualitative characteristics of translation and/or adaptation sometimes depend vastly on the poetic tradition of the target language. In the process of mediation between source and target languages, the poetic corpus acquires form and often function that is remote from the point of its origin. Considering the fact that the source text quality and quantity is affected by language proximity i.e. remoteness, considerable challenges are indicated within the translation of the original idea and form of *The Prediction of The Prophetess* into our language.

zorica.kovacevic@fil.bg.ac.rs